

REPREZENTACJA PRAWNA OSOBY Z AUTYZMEM LUB UPOŚLEDZENIEM UMYSŁOWYM

UBEZWŁASNOWOLNIENIE CAŁKOWITE I CZĘŚCIOWE W ŚWIETLE POLSKIEGO PRAWA CYWILNEGO

Stan prawny na 1.03.2009r.

I. WSTĘP

Dziecko do osiemnastego roku życia pozostaje z mocy prawa pod władzą rodzicielską. Rodzice sprawują nad nim opiekę i występują w jego imieniu. Po osiągnięciu pełnoletności człowiek zyskuje zgodnie z polskim prawem cywilnym zdolność do samodzielnego kierowania swoim losem. Rodzice tracą wtedy możliwość reprezentowania swoich dzieci przed sądami, organami administracji, urzędami i w stosunkach z innymi osobami.

Ochronie interesów osób, które mimo ukończenia 18 lat nie są w stanie kierować swoim postępowaniem i prowadzić swoich spraw służy szczególna konstrukcja prawna: ubezwłasnowolnienie częściowe lub całkowite.

Ubezwłasnowolnienie reguluje sytuację osoby niepełnosprawnej umysłowo tylko w zakresie prawa cywilnego. Ewentualna odpowiedzialność takiej osoby za popełnienie przestępstwa i brak tej odpowiedzialności z powodu autyzmu lub upośledzenia umysłowego to zupełnie inne zagadnienie, uregulowane w prawie karnym.

Decyzją o ubezwłasnowolnieniu swojego dziecka, lub rezygnacji z tego kroku nie jest łatwa. Nie należy jednak z nią zwlekać.

Niniejsze opracowanie zawiera omówienie rodzajów ubezwłasnowolnienia i skutków, jakie za sobą pociągają, oraz wskazówki praktyczne dotyczące postępowania przed sądami w sprawach o ubezwłasnowolnienie, ustanowienia oraz sprawowania opieki i kurateli.

Opracowanie to stanowi omówienie trudnej i skomplikowanej problematyki prawnej w sposób możliwie dostępny. Zawiera zatem szereg uproszczeń z punktu widzenia wiedzy prawniczej. Zarazem nie udało się uniknąć wielu sformułowań raczej obcych dla osób nie związanych z prawem. Znajomość ich pozwoli jednak zainteresowanym swobodniej poruszać się w problematyce prawnej w tym zakresie zarówno przed sądami jak i w trudnych sytuacjach dotyczących ich niepełnosprawnych bliskich.

Na wstępie niezbędne jest wyjaśnienie dwóch pojęć z zakresu prawa, które będą często występowały w tym opracowaniu.

- **Czynność prawna** - to, najogólniej rzecz biorąc każda czynność człowieka wywołująca skutki w zakresie prawa. Czynność prawna wywołuje nie tylko następstwa zamierzone bezpośrednio przez podejmującą ją osobę, ale również te, które wynikają z przepisów, zasad współżycia społecznego i zwyczajów.

Czynnością prawną jest więc zarówno działanie wywierające bardzo poważne skutki, jak zawarcie małżeństwa, kupno domu lub poddanie się operacji, jak i mało istotne, np. kupno bochenka chleba, wysłanie listu czy podarowanie prezentu urodzinowego.

- **Oświadczenie woli** - to każde zachowanie osoby, które w sposób dostateczny ujawnia jej wolę. Jest najważniejszym elementem każdej czynności prawnej.

Oświadczenie woli jest nieważne, gdy złożone zostało przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli.

Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego, albo innego zaburzenia czynności psychicznych - np. autyzmu (art. 82 kodeksu cywilnego).

Jeżeli pełnoletnie osoby mają więc trudności w pełnym zrozumieniu i poprowadzeniu swoich spraw, albo trudności w jednoznacznym zakomunikowaniu swojej woli ich sytuacja staje się trudna - same nie mogą prowadzić swoich spraw, a rodzice nie mogą ich zastąpić.

Postępowanie alimentacyjne, spadkowe, rentowe, załatwianie spraw w pomocy społecznej, urządzie gminy i powiatu, PFRON, przed sądem lub notariuszem a wreszcie wyrażenie lub odmówienie zgody na leczenie szpitalne czy zabieg leczniczy - wszystkie te sytuacje wymagają, by osoba pełnoletnia była albo zdolna do samodzielnego, w pełni świadomego działania albo była prawidłowo reprezentowana.

Większość sytuacji, o których mowa wyżej występuje niespodziewanie.

Postępowanie w sprawach o ubezwłasnowolnienie i ustanowienie opieki trwa zaś około roku, brak właściwej reprezentacji osoby niepełnosprawnej może więc ją narazić na poważne problemy.

Zdolność do tego, aby za pomocą czynności prawnych nabywać prawa i zaciągać zobowiązania nazywana jest w polskim prawie cywilnym **zdolnością do czynności prawnych**.

Według prawa polskiego człowiek może :

- mieć pełną zdolność do czynności prawnych
- mieć ograniczoną zdolność do czynności prawnych
- nie mieć zdolności do czynności prawnych.

Pełną zdolność do czynności prawnych mają osoby pełnoletnie. Mogą one samodzielnie zawierać umowy, występować przed sądami i organami administracji, podejmować wszelkie decyzje z zakresu prawa rodzinnego (poza zawarciem małżeństwa przez mężczyznę do ukończenia 21 roku życia) a zarazem ponosić pełną odpowiedzialność za skutki swojego działania.

Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni (osoby niepełnoletnie) którzy ukończyli lat trzynaście i osoby ubezwłasnowolnione częściowo (art.15 kodeksu cywilnego).

Nie mają zdolności do czynności prawnych małoletni, które nie ukończyli lat trzynastu oraz osoby ubezwłasnowolnione całkowicie (art. 12 kodeksu cywilnego).

II. UBEZWŁASNOWOLNIENIE CAŁKOWITE

1. Warunki orzeczenia i uchylenia ubezwłasnowolnienia całkowitego

Ubezwłasnowolniona całkowicie może być osoba, która wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem.

W kodeksie cywilnym nie wymieniono autyzmu jako przyczyny nieważności oświadczenia woli lub podstawy do ubezwłasnowolnienia, należy jednak przyjąć, że autyzm mieści się w szerokiej kategorii zaburzeń czynności psychicznych.

Dla pełnoletniej, ubezwłasnowolnionej całkowicie osoby ustanawia się **opiekuna**. (art. 13 kodeksu cywilnego) - do uzyskania pełnoletności jej opiekunami z mocy prawa są rodzice.

Ubezwłasnowolnienie całkowite można orzec wobec osoby, która ukończyła 13 lat, nie ma jednak przeszkód, by wystąpić o ubezwłasnowolnienie całkowite młodego człowieka dopiero wtedy, gdy staje się pełnoletni, lub później. Nie należy jednak zapominać o tym, że postępowanie sądowe w tych sprawach trwa wiele miesięcy.

O ubezwłasnowolnieniu całkowitym i częściowym orzeka sąd okręgowy (dawny wojewódzki).

Ubezwłasnowolnienie całkowite może być uchylone, jeżeli ustaną przyczyny, dla których je orzeczono lub zamienione na częściowe w razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego (art. 559 kodeksu postępowania cywilnego).

W praktyce uchylenie ubezwłasnowolnienia całkowitego lub zamiana na częściowe w stosunku do osób z zaburzeniami rozwoju lub upośledzeniem umysłowym od dzieciństwa zdarza się bardzo rzadko.

2. Kto i na jakich zasadach podejmuje czynności prawne dotyczące osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie

Zasadą jest, że czynność prawna dokonana przez osobę ubezwłasnowolnioną całkowicie jest nieważna (art. 14 kodeksu cywilnego).

Jednak, gdy osoba ubezwłasnowolniona całkowicie zawarła umowę należącą do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, umowa taka staje się ważna z chwilą jej wykonania, chyba, że pociąga za sobą rażące pokrzywdzenie osoby ubezwłasnowolnionej (art. 14 kodeksu cywilnego).

W imieniu osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie czynności prawne dokonuje jej opiekun.

Są jednak czynności, których także opiekun nie ma prawa samodzielnie wykonać.

We wszystkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku ubezwłasnowolnionego opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego (art. 156 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Dla lepszego zrozumienia kto i w jakim wypadku ma prawo wykonywania ważnych w świetle przepisów czynności prawnych warto pamiętać, że kodeks cywilny traktuje na równi osoby ubezwłasnowolnione całkowicie i dzieci, które nie ukończyły 13 lat.

Osoba ubezwłasnowolniona może więc bez przeszkód robić codzienne zakupy, podarować koleżce drobny prezent lub zamienić się z bratem długopisami.

Taka czynność jest ważna, chyba, że w jej wyniku osoba ubezwłasnowolniona zostaje rażąco pokrzywdzona np. gdy podczas robienia codziennych zakupów osoba ta zapłaci cenę bardzo zawyżoną. Wtedy umowa sprzedaży jest nieważna i opiekun osoby ubezwłasnowolnionej może domagać się natychmiastowego zwrotu pieniędzy w zamian za zwrot kupionej rzeczy.

Takie działania, jak kupno ubrań, telewizora, roweru, decyzją o wyborze szkoły lub placówki pobytu dziennego, zgoda na operację wyrostka robaczkowego należą do opiekuna osoby ubezwłasnowolnionej.

Na wyjątkowo istotne decyzje takie, jak kupno, czy sprzedaż mieszkania będącego własnością osoby ubezwłasnowolnionej, rozporządzenie środkami finansowymi ubezwłasnowolnionego w wysokości przekraczającej zwykle koszty utrzymania albo umieszczenie osoby ubezwłasnowolnionej w domu pomocy społecznej potrzebna jest zgoda sądu opiekuńczego.

Szczególnego omówienia wymaga umieszczenie osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie w szpitalu psychiatrycznym. Ten problem uregulowany jest w art. 22 Ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 1994r., Nr 111, poz. 535 z późniejszymi zmianami). Przyjęcie do szpitala psychiatrycznego wymaga pisemnej zgody opiekuna osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie.

Jeżeli osoba ubezwłasnowolniona jest zdolna do świadomego wyrażenia zgody, wymagane jest również uzyskanie pisemnej zgody tej osoby na przyjęcie do szpitala. W wypadku, jeżeli oświadczenia osoby ubezwłasnowolnionej i jej opiekuna są sprzeczne, zgodę na przyjęcie do szpitala wyraża sąd opiekuńczy.

Jeżeli osoba ubezwłasnowolniona nie jest zdolna do wyrażenia świadomej zgody na przyjęcie do szpitala, wtedy opiekun osoby ubezwłasnowolnionej wyraża zgodę za zezwoleniem sądu opiekuńczego.

W wypadkach nagłych nie jest konieczne uzyskanie zezwolenia sądu opiekuńczego przed przyjęciem do szpitala. W tym wypadku kierownik szpitala psychiatrycznego podejmuje działania mające na celu uzyskanie postanowienia sądu stwierdzającego zasadność przyjęcia i pobytu osoby ubezwłasnowolnionej w szpitalu.

Problematyka leczenia w szpitalu psychiatrycznym jest bardzo złożona i brak tu miejsca na szczegółowe omówienie tej problematyki.

Podkreślić jednak należy, że opiekun osoby ubezwłasnowolnionej nie traci swoich uprawnień podczas pobytu podopiecznego w szpitalu lub domu pomocy społecznej. Ma prawo żądać informacji o przebiegu leczenia, podanych lekach i sprzeciwiać się podawaniu tych środków, które źle wpływają na ogólny stan osoby niepełnosprawnej (np. silnych leków psychotropowych).

3. Ustanowienie, sprawowanie i ustanie opieki nad ubezwłasnowolnionym całkowicie

Opiekę ustanawia sąd opiekuńczy - sąd rejonowy dla miejsca zamieszkania osoby ubezwłasnowolnionej (art. 145 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zw. z art. 568 § 1 i 569 kodeksu postępowania cywilnego). Sąd opiekuńczy powołuje opiekuna po zakończonym przed sądem okręgowym postępowaniu o ubezwłasnowolnienie.

Do opieki nad osobą ubezwłasnowolnioną całkowicie mają zastosowanie przepisy o piece nad małoletnim (art. 175 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego) tzn. dzieckiem, które nie ukończyło 8 lat.

Przepisy powyższe regulują zasady sprawowania opieki m. in. nad dzieckiem, którego rodzice nie żyją lub zostali pozbawieni praw rodzicielskich i to niezależnie od tego, czy dziecko skończyło 13 lat, czy nie.

Opiekunem ubezwłasnowolnionego całkowicie powinien być ustanowiony jego ojciec lub matka, albo oboje (art. 176 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Podkreślić należy, że jeżeli ubezwłasnowolniony pozostaje w związku małżeńskim, małżonek uzyskuje pierwszeństwo w sprawowaniu opieki nawet przed rodzicami.

Jeżeli żadne z rodziców nie może sprawować funkcji opiekuna - powinna nim być osoba wskazana przez ojca lub matkę, jeżeli nie byli pozbawieni praw rodzicielskich, a w dalszej kolejności osoba spośród krewnych lub innych osób bliskich ubezwłasnowolnionemu.

W braku takich osób sąd opiekuńczy zwraca się o wskazanie osoby, której opieka mogłaby być powierzona do właściwego organu gminy albo organizacji społecznej do której należy piecza nad ubezwłasnowolnionym, a jeżeli ubezwłasnowolniony przebywa w zakładzie opieki może też zwrócić się do tego zakładu. (art. 149 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

W razie powierzenia opieki instytucji lub organizacji społecznej sąd opiekuńczy może wyłączyć z zakresu obowiązków opiekuna zarząd majątkiem ubezwłasnowolnionego i powierzyć ten zarząd ustanowionemu przez siebie kuratorowi (art. 150 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Powierzenie opieki nad osobą ubezwłasnowolnioną instytucji jest zgodnie z prawem ostatecznością i ma miejsce dopiero wtedy, gdy ta osoba nie ma żadnych bliskich. W praktyce kierownictwo instytucji opiekuńczych, np. domów pomocy społecznej nierzadko dąży do uzyskania prawa opieki nad osobą ubezwłasnowolnioną, by uzyskać jak największą swobodę decyzji w sprawach swoich podopiecznych.

Taka sytuacja może prowadzić do dramatycznego uzależnienia osoby ubezwłasnowolnionej od kierownictwa zamkniętej placówki, w której żyje.

Warto więc zadbać o uregulowanie spraw opieki nad osobą niepełnosprawną i znalezienie osoby, która w przyszłości zastąpi zmarłych rodziców.

Sprawowanie opieki nad osobą ubezwłasnowolnioną to nie tylko szereg obowiązków faktycznych i formalnych, które będą omówione niżej, ale przede wszystkim możliwość obrony interesów osoby pozostającej pod opieką. To możliwość walki o jej prawa, protestowania w jej imieniu, gdy dzieje się jej krzywda.

Osoba mająca zostać opiekunem musi spełniać szereg wymogów.

Nie może być ustanowiony opiekunem:

- ten, kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, tzn. nie jest pełnoletni, lub sam jest ubezwłasnowolniony,
- ten, kto został pozbawiony praw publicznych albo praw rodzicielskich albo praw opiekuńczych,

- ten, w stosunku do kogo zachodzi prawdopodobieństwo, że nie wywiąże się należycie z obowiązków opiekuna (art. 148 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Każdy, kogo sąd opiekuńczy ustanowi opiekunem, zobowiązany jest opiekę objąć. Z ważnych powodów sąd opiekuńczy może zwolnić z tego obowiązku.

Jeżeli opiekun nie może sprawować opieki przez jakiś czas np. z powodu choroby czy wyjazdu, lub w jakiejś sprawie np. z powodu konfliktu interesów, który zostanie omówiony niżej - sąd opiekuńczy może ustanowić kuratora, który w tym zakresie zastąpi opiekuna w obowiązkach (art. 157 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Opiekun sprawuje pieczę nad osobą i majątkiem ubezwłasnowolnionego, podlega przy tym nadzorowi sądu opiekuńczego (art. 155 § 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Tak, jak sytuacja prawna ubezwłasnowolnionego całkowicie podobna jest do sytuacji dziecka, które nie ukończyło 13 lat, tak sprawowanie opieki nad ubezwłasnowolnionym uregulowane jest w przepisach analogicznie do sprawowania władzy rodzicielskiej.

Różnice polegają na większym nadzorze sądu opiekuńczego i konieczności spełnienia szeregu dodatkowych obowiązków.

Omówione poniżej przepisy mają na celu ochronę interesów osoby ubezwłasnowolnionej. Mogą one wydawać się zbyt rygorystyczne rodzicom lub rodzeństwu niepełnosprawnej osoby, ale nie można zapominać, że opiekunami bywają osoby obce ubezwłasnowolnionemu, a nawet przedstawiciele instytucji i wtedy przepisy te zyskują zupełnie inny wymiar.

Warto natomiast znać te przepisy by wiedzieć, jakie problemy i ograniczenia mogą napotkać opiekunowie osób ubezwłasnowolnionych, z drugiej zaś strony - jakie sposoby ochrony będą służyły osobom ubezwłasnowolnionym jeśli zabraknie ich najbliższych.

Tak, jak wspomniano wyżej, **opiekun powinien uzyskiwać pozwolenie sądu opiekuńczego we wszystkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku ubezwłasnowolnionego.**

W tym celu zwraca się z wnioskiem do sądu opiekuńczego.

Sąd wydaje postanowienie, które staje się skuteczne z chwilą uprawomocnienia się (prawomocność postanowień sądu będzie omówiona w części dotyczącej postępowania przed sądami) i nie może być zmienione ani uchylone, jeżeli na podstawie zezwolenia powstały skutki prawne względem osób trzecich (art. 593 kodeksu postępowania cywilnego).

Kodeks nie wymienia spraw, w których istnieje obowiązek uzyskania pozwolenia sądu, określa je jako ważniejsze. W poprzedniej części wymienione zostały przykładowo takie sprawy.

Opiekun powinien przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach wysłuchać pozostającego pod opieką, jeżeli pozwala na to jego rozwój umysłowy i stan zdrowia, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia (art. 158 rodzinnego i opiekuńczego).

Opiekun nie może reprezentować ubezwłasnowolnionego w następujących wypadkach:

- przy czynnościach prawnych pomiędzy ubezwłasnowolnionym a inną osobą pozostającą pod opieką tego opiekuna,
- przy czynnościach prawnych między ubezwłasnowolnionym a opiekunem albo jego małżonkiem, dziećmi, wnukami, prawnukami, rodzicami, dziadkami i rodzeństwem, chyba, że czynność prawna polega na uzyskaniu przez osobę pozostającą pod opieką bezpłatnej korzyści majątkowej (art. 159 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Jest to bardzo istotne unormowanie mające na celu wyeliminowanie sytuacji, gdy między opiekunem, albo jego bliskimi czy osobą pozostającą pod jego opieką a osobą ubezwłasnowolnioną zachodzi sprzeczność interesów i działanie opiekuna mogłoby mieć inne cele niż wyłącznie dobro ubezwłasnowolnionego.

Na przykład matka będąca opiekunem swojego ubezwłasnowolnionego dziecka nie może go reprezentować w sprawach o podział spadku po zmarłym mężu a ojcu dziecka chyba, że zrzeka się przypadającej jej części na rzecz tego dziecka. Jeżeli po ojcu dziedziczyłoby jeszcze jedno nieletnie

dziecko pozostające pod władzą rodzicielską matki nie mogłaby reprezentować obojga dzieci jednocześnie.

Inny przykład: Jeżeli rodzice lub dziadkowie chcą podarować ubezwłasnowolnionemu mieszkanie, to matka będąca opiekunem może reprezentować ubezwłasnowolnionego przed notariuszem, bo jest to uzyskanie przez osobę ubezwłasnowolnioną bezpłatnej korzyści majątkowej. Gdyby jednak wiązały się z tą darowizną jakieś obowiązki wobec osób darowujących (np. renta lub prawo dożywotniego korzystania z darowanego mieszkania) - wtedy matka (jeżeli to ona lub jej rodzice chcą obdarować osobę ubezwłasnowolnioną) nie może już reprezentować dziecka, bo korzyść majątkowa nie jest bezpłatna.

Ostatni przykład: Siostra będąca opiekunem ubezwłasnowolnionego nie może reprezentować go w umowie najmu mieszkania, jeżeli drugą stroną umowy jest jej syn lub zdrowy brat.

We wszystkich tych wypadkach **sąd opiekuńczy wyznaczy kuratora do reprezentowania interesów osoby ubezwłasnowolnionej w tej konkretnej sprawie.**

Niezwłocznie po objęciu opieki opiekun jest obowiązany sporządzić inwentarz majątku osoby ubezwłasnowolnionej i przedstawić go sądowi opiekuńczemu. Obowiązek sporządzenia inwentarza majątku powstaje również w wypadku, jeżeli osobą ubezwłasnowolnioną nabędzie majątek już w trakcie trwania opieki (art. 160 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Przepis ten ma zastosowanie, jeżeli osobą pozostającą pod opieką posiada znaczny majątek, np. dom lub mieszkanie, albo wartościowe udziały czy akcje. Jeżeli majątek jest nieznaczny - sąd opiekuńczy może zwolnić opiekuna z obowiązku sporządzenia inwentarza.

Sąd opiekuńczy może zobowiązać opiekuna do złożenia do depozytu sądowego kosztowności, papierów wartościowych i innych dokumentów należących do pozostającego pod opieką. Przedmioty te nie mogą być odebrane bez zezwolenia sądu opiekuńczego.

Gotówka ubezwłasnowolnionego pozostającego pod opieką, jeżeli nie jest potrzebna do zaspokojenia jego uzasadnionych potrzeb, powinna być złożona w banku. Opiekun może podejmować ulokowaną gotówkę tylko za zezwoleniem sądu opiekuńczego (art. 161 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Bliższego omówienia wymaga **sposób dysponowania gotówką należącą do ubezwłasnowolnionego całkowicie.**

Problem ten reguluje Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 5 czerwca 2001r. w sprawie zasad i trybu składania przez opiekuna w instytucji bankowej gotówki osoby pozostającej pod opieką (Dz. U. z 2001r., Nr 64, poz. 649).

Zgodnie z tymi przepisami gotówka osoby ubezwłasnowolnionej, jeżeli nie jest potrzebna do zaspokajania jej uzasadnionych potrzeb powinna być złożona na oprocentowanym rachunku z zastrzeżeniem, że wypłata z tego rachunku następuje wyłącznie do rąk opiekuna na podstawie zezwolenia sądu opiekuńczego. Dokument potwierdzający zawarcie umowy rachunku bankowego wystawiony jest na nazwisko osoby ubezwłasnowolnionej, z podanym wyżej zastrzeżeniem. Na żądanie opiekuna bank dokonuje zastrzeżenia o wypłacie gotówki do rąk opiekuna także na dokumentach dotyczących innych rachunków bankowych - otwartych przez osoby ubezwłasnowolnione lub inne osoby na rzecz ubezwłasnowolnionego. W celu założenia rachunku bankowego z zastrzeżeniem i dokonania zastrzeżeń na istniejących już rachunkach opiekun obowiązany jest przedstawić w banku zaświadczenie sądu opiekuńczego o ustanowieniu go opiekunem.

W praktyce dysponowanie gotówką osoby ubezwłasnowolnionej przez opiekuna jest więc poważnie ograniczone. Sąd określa rozmiar uzasadnionych potrzeb ubezwłasnowolnionego i akceptuje lub nie akceptuje cele i wysokość wydatków. Takie rozwiązanie prawne służy ochronie interesów ubezwłasnowolnionego, z drugiej jednak strony może ono prowadzić do sytuacji, gdy dziadkowie założą rachunek bankowy wnukowi lub rodzice podarują dziecku większą sumę pieniędzy a potem

jako opiekunowie będą obowiązani zwracać się do sądu o zezwolenie na wydanie tych pieniędzy na potrzeby dziecka.

Należy o tym pamiętać, jeżeli nosimy się z zamiarem podarowania gotówki osobie, która jest lub może być w przyszłości ubezwłasnowolniona.

Opiekun sprawuje opiekę bezpłatnie. Jeżeli z opieką związany jest zarząd majątkiem wymagający znacznego nakładu pracy, sąd opiekuńczy może na żądanie opiekuna przyznać mu stosowne wynagrodzenie okresowe, lub wynagrodzenie jednorazowe w dniu ustania opieki lub zwolnienia od niej (art. 162 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Opiekun może żądać od pozostającego pod opieką zwrotu nakładów i wydatków związanych ze sprawowaniem opieki. Do roszczeń z tego tytułu stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu (art. 163 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Sąd opiekuńczy nadzoruje sprawowanie opieki, zaznajamiając się na bieżąco z działalnością opiekuna, udziela opiekunowi wskazówek i poleceń.

Sąd opiekuńczy może żądać od opiekuna wyjaśnień we wszystkich sprawach należących do zakresu opieki oraz przedstawiania dokumentów związanych z jej sprawowaniem (art. 165 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Opiekun obowiązany jest, w terminach oznaczonych przez sąd opiekuńczy, nie rzadziej, niż co rok składać temu sądowi sprawozdania dotyczące osoby pozostającej pod opieką oraz rachunki z zarządu jego majątkiem.

Jeżeli dochody z majątku nie przekraczają prawdopodobnych kosztów utrzymania osoby ubezwłasnowolnionej, sąd opiekuńczy może zwolnić opiekuna od przedstawiania szczegółowych rachunków; w takim wypadku opiekun składa tylko ogólne sprawozdanie o zarządzie majątkiem (art. 166 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Sąd opiekuńczy bada sprawozdania i rachunki opiekuna, zarządza w razie potrzeby ich sprostowanie i uzupełnienie oraz orzeka, czy i w jakim zakresie rachunki zatwierdza. Zatwierdzenie rachunku przed sądem opiekuńczym nie wyłącza odpowiedzialności opiekuna za szkodę wyrządzoną nienależytym zarządzaniem majątkiem (art. 167 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Jeżeli opiekun nie sprawuje należytej opieki, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia (art. 168 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Omówiony w kilku ostatnich zdaniach nadzór sądu nad sprawowaniem opieki wydać się może bardzo rygorystyczny. Rodziny osób niepełnosprawnych nie powinny jednak obawiać się długich i zawiłych postępowań przed sądami. Większość powyższych obowiązków rodzi się dopiero wtedy, gdy osoba ubezwłasnowolniona ma duży majątek, a i te obowiązki przy pewnym doświadczeniu nie stanowią problemu.

Dla opiekunów większości ubezwłasnowolnionych, których majątek stanowi w najlepszym wypadku mieszkanie - postępowanie przed sądem jest uproszczone i ogranicza się do składanych raz w roku ogólnych sprawozdań.

Sprawozdania te składa się ustnie lub na piśmie. Tylko sprawozdania z zarządu majątkiem składa się na piśmie, chyba że sąd zezwoli na złożenie ich do protokołu.

Podkreślić przy tym należy, że prócz spraw dotyczących zezwolenia na rozporządzenie majątkiem osoby ubezwłasnowolnionej sąd opiekuńczy orzeka w składzie jednego sędziego bez udziału ławników. Na posiedzeniu sądu opiekun staje więc przed jednym sędzią w obecności protokolanta.

W sprawach z zakresu opieki nie ma sporu sądowego, nie ma strony przeciwnej, nie ma wielkich sal sądowych - nie ma powodu do onieśmielenia i lęku.

Nadzór sądu nad sprawowaniem opieki ma na celu wyłącznie ochronę osoby ubezwłasnowolnionej.

Opiekun może zostać zwolniony przez sąd opiekuńczy z opieki na własne żądanie z ważnych powodów.

Sąd opiekuńczy zwolni opiekuna, jeżeli:

- z powodu przeszkód faktycznych lub prawnych jest niezdolny do sprawowania opieki

- dopuszczają się czynów lub zaniedbań, które naruszają dobro pozostającego pod opieką ubezwłasnowolnionego

Jeżeli sąd opiekuńczy nie postanowi inaczej, opiekun obowiązany jest prowadzić nadal pilne sprawy związane z opieką aż do czasu jej objęcia przez nowego opiekuna (art. 169 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Opieka nad ubezwłasnowolnionym całkowicie ustaje z mocy prawa w razie uchylenia ubezwłasnowolnienia lub zmiany ubezwłasnowolnienia całkowitego na częściowe (art. 177 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego) oraz w razie śmierci opiekuna lub ubezwłasnowolnionego.

W wypadku zwolnienia opiekuna lub ustania opieki, opiekun obowiązany jest złożyć w ciągu trzech miesięcy rachunek końcowy z zarządu majątkiem. Sąd opiekuńczy może zwolnić opiekuna od tego obowiązku (art. 172 i 173 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Niezwłocznie po swym zwolnieniu lub po ustaniu opieki opiekun obowiązany jest oddać zarządzany przez siebie majątek osoby ubezwłasnowolnionej jej samej, nowemu opiekunowi lub spadkobiercom tej osoby.

III. UBEZWLASNOWOLNIENIE CZĘŚCIOWE

1. Warunki orzeczenia i uchylenia ubezwłasnowolnienia częściowego

Zgodnie z art. 16 kodeksu cywilnego osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw.

Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

2. Kto i na jakich zasadach podejmuje czynności prawne dotyczące osoby ubezwłasnowolnionej częściowo

Problem ważności czynności prawnych osób ubezwłasnowolnionych częściowo jest dość skomplikowany.

Dla lepszego zrozumienia tego zagadnienia należy pamiętać, że prawo cywilne traktuje na równi osoby ubezwłasnowolnione częściowo i młodzież, która nie jest jeszcze pełnoletnia, ale ukończyła już 13 lat.

Osoba ubezwłasnowolniona częściowo funkcjonuje więc, używając obrazowego porównania, jak wyrosnięty siedemnastolatek, który ma już pewne doświadczenie życiowe i który wygląda jak dorosły, a przy zawieraniu z nim umów można być przekonanym, że ma się do czynienia z osobą pełnoletnią.

Zasadą jest, że osoba o ograniczonej zdolności dokonuje czynności prawnych sama, ale do ich ważności potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego.

W wypadku osoby, która nie jest pełnoletnia jest to jedno z rodziców lub opiekun prawny ich zastępujący. W wypadku osoby ubezwłasnowolnionej częściowo jest to kurator.

Zgodnie z art. 17 kodeksu cywilnego z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych do ważności czynności prawnej, przez którą osoba ubezwłasnowolniona zaciąga zobowiązanie albo rozporządza swoim prawem, potrzebna jest zgoda jej przedstawiciela ustawowego.

Wyjaśnienia znaczenia tego przepisu zawierać będą pewne uproszczenia z prawnego punktu widzenia. Celem tego opracowania nie są bowiem rozważania teoretyczne, ale praktyczne informacje pozwalające podejmować świadome i słuszne decyzje ludziom odpowiedzialnym za losy osób z autyzmem lub upośledzeniem umysłowym.

Czynnością prawną w której osoba rozporządza swoim prawem jest taka czynność prawna, której celem i bezpośrednim skutkiem jest przeniesienie, obciążenie albo zniesienie prawa majątkowego.

Czynnością prawną, w której osoba zaciąga zobowiązanie jest czynność, poprzez którą osoba ta zobowiązuje się względem innej osoby do jakiegoś świadczenia.

Konieczność wyrażenia zgody przez kuratora odnosi się zatem, ogólnie rzecz ujmując do takich czynności prawnych osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, wskutek których zwiększają się jej zobowiązania lub zmniejszają prawa. Nie chodzi tu o czynności, które krzywdzą ubezwłasnowolnionego, ale o takie, przy których potencjalnie mógłby zostać skrzywdzony.

Dla praktycznego wyjaśnienia tego problemu posłuży umowa najmu mieszkania. Najemca zobowiązuje się do zapłaty czynszu - tym samym zaciąga zobowiązanie. Płacąc zaś czynsz rozporządza swoimi pieniędzmi - a więc traci prawo własności co do określonej sumy pieniędzy. W zamian uzyskuje prawo mieszkania w mieszkaniu należącym do kogoś innego. Przy prawidłowo zawartej umowie nie jest pokrzywdzony. Gdyby jednak czynsz był niewspółmiernie wysoki wtedy mógłby zostać skrzywdzony. Właśnie sprawdzenie, czy umowa chroni interesy osoby ubezwłasnowolnionej, to prawo i obowiązek kuratora.

Jeżeli osoba ubezwłasnowolniona częściowo dokonała sama jednostronnej czynności prawnej, do której potrzebna jest zgoda kuratora - czynność ta jest nieważna (art. 19 kodeksu cywilnego).

Jednostronna czynność prawna, to taka czynność, w której wystarcza działanie jednej osoby. Takimi czynnościami są między innymi: przyjęcie albo odrzucenie spadku, porzucenie rzeczy, zrzeczenie się prawa np. odszkodowania lub własności domu, wypowiedzenie umowy np. umowy najmu mieszkania czy umowy ubezpieczenia.

Jeżeli osoba ubezwłasnowolniona częściowo zawarła umowę z inną osobą bez wymaganej zgody kuratora wtedy ważność tej umowy zależy od jej potwierdzenia przez kuratora. Gdyby w stosunku do osoby ubezwłasnowolnionej częściowo uchylono ubezwłasnowolnienie również ona sama mogłaby tę umowę potwierdzić - to potwierdzenie zastąpiłoby potwierdzenie kuratora.

Jeżeli kurator potwierdzi umowę, jest ona ważna od momentu zawarcia przez osobę ubezwłasnowolnioną częściowo, a nie od momentu potwierdzenia przez kuratora.

Strona, która zawarła umowę z osobą ograniczoną w zdolności do czynności prawnych bez zgody kuratora nie ma prawa twierdzić, że umowa ta jest nieważna ze względu na brak zgody kuratora.

Ma jednak możliwość wyznaczyć kuratorowi termin do potwierdzenia umowy. Umowa przestaje ją obowiązywać, jeżeli kurator nie potwierdzi umowy w tym terminie (art. 18 kodeksu cywilnego).

Umowa najmu mieszkania, umowa pożyczki, dokonanie darowizny, kupno i sprzedaż rzeczy o znacznej wartości, a w innych dziedzinach: umowa o podział spadku lub zniesienie współwłasności, ustanowienie drogi koniecznej a także uznanie dziecka - to wszystko czynności, do ważności których potrzebna jest zgoda kuratora, lub - jeżeli umowa zostanie zawarta przez ubezwłasnowolnionego częściowo bez tej zgody - potwierdzenie tej umowy przez kuratora.

Tak samo, jak opiekun osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie tak i kurator osoby ubezwłasnowolnionej częściowo powinien jednak uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszystkich ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku ubezwłasnowolnionego, np. kupna i sprzedaży mieszkania lub rzeczy o bardzo dużej wartości.

Od zasady, że osoba ubezwłasnowolniona częściowo dokonuje czynności prawnych sama, ale do ich ważności potrzebna jest zgoda kuratora jest wiele wyjątków.

Osoba ubezwłasnowolniona może samodzielnie, bez zgody przedstawiciela ustawowego dokonywać szeregu czynności.

- **Ubezwłasnowolniony częściowo może dokonywać czynności prawnych, które nie powodują po jego stronie powstania zobowiązania ani rozporządzenia istniejącym prawem majątkowym** - należą do nich np. czynności, skutkiem których i to zamierzonym skutkiem jest nieodpłatne przysporzenie korzyści majątkowych osobie ubezwłasnowolnionej. Taką czynnością prawną jest np. przyjęcie darowizny. Innym rodzajem czynności, które nie są rozporządzające, ani zobowiązujące są czynności o charakterze osobistym np. dotyczące zgody na podjęcie leczenia.
- **Może on zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnym**

sprawach życia codziennego (art. 20 kodeksu cywilnego).

Należy podkreślić, że umowy zawarte przez osoby ubezwłasnowolnione częściowo są ważne z zasady, podczas gdy umowy zawierane w drobnych codziennych sprawach przez osoby całkowicie ubezwłasnowolnione stają się ważne dopiero z chwilą ich wykonania i to przy zastrzeżeniu, że nie powodują rażącego pokrzywdzenia osób ubezwłasnowolnionych całkowicie.

- **Osoba ubezwłasnowolniona częściowo może nawiązać stosunek pracy oraz dokonywać czynności prawnych, które dotyczą tego stosunku.** Jednakże, gdy stosunek pracy sprzeciwia się dobru tej osoby, kurator za zezwoleniem sądu opiekuńczego może stosunek pracy rozwiązać (art. 22 § 3 kodeksu pracy).

- **Może ona rozporządzać swoim zarobkiem,** chyba że sąd opiekuńczy z ważnych powodów postanowi inaczej (art. 21 kodeksu cywilnego).

Ubezwłasnowolniony częściowo nie może natomiast zgodnie z powołanymi wcześniej przepisami zaciągać zobowiązań dotyczących przyszłego zarobku ani rozporządzać rzeczami kupionymi za zarobione pieniądze, tj. sprzedać, darować czy zamienić je bez zgody kuratora.

- **Jeżeli kurator osoby ubezwłasnowolnionej częściowo oddał jej określone przedmioty majątkowe do swobodnego użytku, osoba ta ma pełną zdolność do czynności prawnych dotyczących tych przedmiotów.**

Wyjątek stanowią czynności prawne, do których dokonania nie wystarcza według przepisów zgoda przedstawiciela ustawowego, ale potrzebną jest zgoda sądu opiekuńczego (art. 22 kodeksu cywilnego) to znaczy wszystkie ważniejsze dotyczące osoby albo majątku ubezwłasnowolnionego.

Należy tu odróżnić przedmioty używane na co dzień przez osoby ubezwłasnowolnione od przedmiotów "oddanych do swobodnego użytku".

Przedmiot "oddany do swobodnego użytku" to taki, którym osoba ubezwłasnowolniona może zgodnie z wolą kuratora zupełnie dowolnie rozporządzać: używać ale także oddać, sprzedać lub zamienić. W takim wypadku sprzedaż lub darowanie przedmiotu przez osobę ubezwłasnowolnioną jest zgodnie z przepisami ważne. Takim przedmiotem może być np. określona kwota pieniędzy na wydatki własne, ubranie, telewizor, czy sprzęt sportowy.

3. Ustanowienie, sprawowanie i ustanie kurateli nad ubezwłasnowolnionym częściowo

Kurator osoby ubezwłasnowolnionej częściowo pełni podobną rolę, jak omawiany wcześniej szczegółowo opiekun osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie.

Do ustanowienia, sprawowania i ustania kurateli osoby ubezwłasnowolnionej częściowo stosuje się odpowiednio przepisy o ustanowieniu, sprawowaniu i ustaniu opieki.

Jest jednak szereg różnic między opieką a kuratelą. Oto najistotniejsze z nich:

- **Rodzaje opieki i kurateli**

Opieka w sensie prawnym, nie faktycznym, może być opieką nad niepełnoletnim dzieckiem, albo osobą ubezwłasnowolnioną całkowicie. Poza nielicznymi wyjątkami, opieka nad obydwoma grupami podopiecznych uregulowana jest tak samo.

Istnieje natomiast szereg rodzajów kurateli i kuratorzy pełnią bardzo zróżnicowane funkcje.

Są wśród nich:

- kurator powoływany dla ubezwłasnowolnionego całkowicie, gdy w jakiejś sprawie lub przez jakiś czas opiekun nie może sprawować opieki (omówienie na wcześniejszych stronach tego opracowania),

- kurator powołany dla osoby, wobec której toczy się postępowanie o ubezwłasnowolnienie (będzie omówiony w części dotyczącej postępowania sądowego),

- kurator powołany dla chorego na czas pobytu w szpitalu psychiatrycznym (art. 44 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego)

- kurator ustanowiony dla osoby niepełnosprawnej na jej żądanie, jeżeli potrzebuje pomocy do prowadzenia wszelkich spraw, albo spraw określonego rodzaju (art. 183 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

To tylko niektóre rodzaje kurateli przewidziane w polskim prawie. Przyczyny ich ustanowienia, sposób prowadzenia i ustania są różne. Warto o tym pamiętać słysząc pojęcie "kuratela" lub "kurator".

Problem wynagrodzenia

Opiekun sprawuje opiekę bezpłatnie, sąd opiekuńczy może przyznać opiekunowi wynagrodzenie okresowe lub jednorazowe tylko wtedy, gdy z opieką związany jest zarząd majątkiem wymagający znacznego nakładu pracy.

Na życzenie kuratora sąd opiekuńczy przyznaje kuratorowi stosowne wynagrodzenie. Wynagrodzenie pokrywane jest z majątku osoby ubezwłasnowolnionej, a jeżeli osoba ta nie ma majątku, ze Skarbu Państwa. Wynagrodzenia nie przyznaje się, jeżeli nakład pracy kuratora jest nieznaczny, a sprawowanie kurateli czyni zadość zasadom współżycia społecznego (art. 179 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). Za czyniące zadość zasadom współżycia społecznego uważa się w praktyce sprawowanie kurateli przez członków najbliższej rodziny ubezwłasnowolnionego.

Problem reprezentowania i zarządu majątkiem.

Zasadą jest, że opiekun reprezentuje osobę ubezwłasnowolnioną i zarządza jej majątkiem. W wyjątkowych sytuacjach i konkretnych sprawach, np. gdy chodzi o czynność prawną między opiekunem a podopiecznym sąd wyznacza kuratora do tej sprawy.

W wypadku kuratora przepisy normują ten problem inaczej. Zgodnie z art. 181 § 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego **kurator osoby ubezwłasnowolnionej częściowo jest powołany do jej reprezentowania i zarządu jej majątkiem tylko wtedy, gdy sąd opiekuńczy tak postanowi.**

W wypadku, gdy członek rodziny zostaje ustanowiony kuratorem, a ma poczucie, że jego stała pomoc jest konieczna powinien wnioskować o umieszczenie tego zapisu w postanowieniu.

Brak zapisu o reprezentowaniu osoby ubezwłasnowolnionej częściowo i zarządu jej majątkiem przez kuratora nie odbiera mu prawa do potwierdzania czynności prawnych polegających na rozporządzeniu swoim prawem lub zaciągnięciu zobowiązania omówionych na wcześniejszych stronach tego opracowania oraz reprezentowania ubezwłasnowolnionego w każdym postępowaniu dotyczącym tych spraw, może jednak w praktyce przysporzyć szeregu problemów.

Podstawową różnicą między opieką a kuratelą jest jednak zakres praw i obowiązków opiekuna i kuratora w stosunku do osoby ubezwłasnowolnionej.

W świetle przepisów żadna czynność prawna osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie nie jest ważna (przypomnieć należy, że wyjątkiem są drobne czynności dnia codziennego, które stają się ważne z chwilą wykonania i to przy założeniu, że ubezwłasnowolniony nie zostaje w ich rezultacie pokrzywdzony).

Dlatego opiekun ma prawo i obowiązek sprawować nad swoim podopiecznym nieustanną i bardzo ścisłą pieczę. Opiekun reprezentuje swojego podopiecznego we wszystkich niemal sytuacjach. Ponośi zatem całkowitą odpowiedzialność za czynności podejmowane na rzecz osoby ubezwłasnowolnionej i może występować w jej interesie wobec wszystkich instytucji i osób prywatnych.

Osoba ubezwłasnowolniona częściowo ma, jak to wynika z poprzedniego rozdziału, dużo większą swobodę samodzielnego działania, niż osoba ubezwłasnowolniona całkowicie.

Istnieje szereg dziedzin, w których występuje jak osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych. Kurator w tych wypadkach nie ma prawa ani obowiązku ingerować.

Szereg umów osoba ubezwłasnowolniona częściowo może zawierać sama i są one ważne, choćby przynosiły tej osobie szkodę.

W obydwu podanych wyżej sytuacjach kurator może jednak wystąpić o unieważnienie umowy do sądu powołując się na to, że ubezwłasnowolniony działał w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji. Droga sądowa jest długa, bywa kosztowna i nie zawsze skuteczna.

Problemy: czy kurator ma prawo w konkretnej sprawie reprezentować osobę ubezwłasnowolnioną częściowo, czy osoba ta działała bez świadomości znaczenia swej decyzji, czy dana czynność prawna była jeszcze drobną czynnością dnia codziennego, w której osoba ubezwłasnowolniona działała samodzielnie, czy też była to już czynność wymagająca potwierdzenia przez kuratora - to wszystko zagadnienia podlegające ocenie sądu.

Orzecznictwo nie zawsze zgodne jest z intuicyjnym rozumieniem tych problemów przez osoby nie będące prawnikami.

Przykładem może być Uchwała Sądu Najwyższego z 1994r. w której Sąd Najwyższy uznał, że matka o ograniczonej zdolności do czynności prawnych ma prawo do samodzielnego, bez zgody opiekuna lub kuratora wyrażenia zgody na adopcję jej dziecka, gdyż decyzja ta nie jest ani czynnością rozporządzającą, ani zobowiązującą, a ma charakter czysto osobisty.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania trzeba przyjąć, że odpowiedzialność za pomyślne prowadzenie spraw osoby ubezwłasnowolnionej częściowo jest podzielona między tę osobę i kuratora.

IV. SZCZEGÓLNA SYTUACJA PRAWNA OSOBY UBEZWŁASNOWOLNIONEJ W ŚWIETLE WYBRANYCH PRZEPISÓW

Nie w każdej dziedzinie i nie wszystkie czynności prawne mogą być dokonane w imieniu osoby ubezwłasnowolnionej przez jej przedstawiciela ustawowego.

Wskutek ubezwłasnowolnienia człowiek traci całkowicie niektóre prawa, a inne mogą ulec ograniczeniu. Przepisy prawa dają też osobie ubezwłasnowolnionej szczególne prawa mające na celu ochronę tej osoby.

Utrata niektórych praw i ich ograniczenia wynikają z wielu aktów prawnych. Poniżej omówiono szereg najistotniejszych problemów, ale ich lista nie jest pełna.

- **Osoba ubezwłasnowolniona całkowicie nie może zawrzeć małżeństwa** (art. 11 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Wyjaśnić tu należy, że zgodnie z art. 12 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie może zawrzeć małżeństwa osoba dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym. Jeżeli jednak stan zdrowia lub umysłu takiej osoby nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa i jeżeli osoba ta nie została ubezwłasnowolniona całkowicie, sąd może jej zezwolić na zawarcie małżeństwa. Tak więc upośledzenie umysłowe i choroba psychiczna jest w każdym przypadku przeszkodą do zawarcia małżeństwa, ale ubezwłasnowolnienie całkowite zupełnie to uniemożliwia.

Kodeks zawiera bardzo ogólne sformułowania i nie wymienia autyzmu jako przeszkody do zawarcia małżeństwa. Należy jednak przyjąć, że w stosunku do osób dotkniętych autyzmem jako całościowym zaburzeniem rozwoju mają zastosowanie te same przepisy.

Osoba ubezwłasnowolniona częściowo (lub osoba z upośledzeniem umysłowym i innymi zaburzeniami, wobec której nie orzeczono ubezwłasnowolnienia) może starać się o zgodę sądu na zawarcie małżeństwa.

Z wnioskiem o zezwolenie na zawarcie małżeństwa zwraca się sam ubezwłasnowolniony częściowo. Przed wydaniem postanowienia w tej sprawie sąd wysłucha osobę ubezwłasnowolnioną, osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte, osoby bliskie przyszłych małżonków oraz zasięgnie opinii biegłego lekarza (art. 561 kodeksu postępowania cywilnego).

- **Mężczyzna ubezwłasnowolniony całkowicie nie może uznać dziecka.**

Mężczyzna ubezwłasnowolniony częściowo może uznać dziecko, ale potrzebna jest na to zgoda jego kuratora.

Natomiast ani opiekun, ani kurator nie może uznać dziecka w imieniu osoby ubezwłasnowolnionej (art. 73 i 74 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

- **Osoba ubezwłasnowolniona całkowicie lub częściowo nie może być ustanowiona opiekunem ani kuratorem, nie może być wykonawcą testamentu.**

- Osobie ubezwłasnowolnionej całkowicie lub częściowo nie przysługuje czynne ani bierne prawo wyborcze (art. 62 i 99 konstytucji).

- Osoba ubezwłasnowolniona całkowicie lub częściowo nie może być członkiem stowarzyszenia (art. 3 ustawy o stowarzyszeniach).

- Na szczególne omówienie zasługuje członkostwo osoby ubezwłasnowolnionej w spółdzielniach mieszkaniowych.

Kwestia ta nie jest uregulowana w ustawie "Prawo spółdzielcze", ale w statutach poszczególnych spółdzielni.

Najczęściej statuty spółdzielni stanowią, że osoba ubezwłasnowolniona może zostać członkiem spółdzielni, jeżeli uzyskanie członkostwa następuje w drodze dziedziczenia, darowizny lub zamiany. Statuty wielu spółdzielni przewidują jednak inne zasady: statut może nie ograniczać sposobu nabycia członkostwa przez osobę ubezwłasnowolnioną, ale może np. przewidywać możliwość nabycia członkostwa w spółdzielni przez te osoby tylko w drodze dziedziczenia i darowizny, albo tylko dziedziczenia i darowizny od wstępnych tzn. rodziców, dziadków i pradziadków, ale od rodzeństwa już nie.

Są również spółdzielnie, których członkiem może zostać tylko osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych. W takim wypadku nabycie mieszkania np. w drodze spadku po rodzicach przez osobę ubezwłasnowolnioną może być niemożliwe. Osobie tej przysługiwałby wtedy tylko zwrot wkładu budowlanego.

Planując więc przekazanie w przyszłości mieszkania spółdzielczego osobie ubezwłasnowolnionej warto sprawdzić statut spółdzielni mieszkaniowej, w które się ono znajduje. Jeżeli statut spółdzielni nie przewiduje członkostwa osoby ubezwłasnowolnionej należy podjąć starania o zmianę statutu w tym zakresie (statut spółdzielni określa zasady na jakich członkowie spółdzielni mają prawo proponowania zmian w statucie i procedurę samych zmian), a jeżeli okaże się to niemożliwe rozważyć nawet zamianę mieszkania.

Rezygnacja z ubezwłasnowolnienia osoby z autyzmem, upośledzeniem umysłowym lub innymi zaburzeniami nie rozwiązuje sytuacji, gdyż do przystąpienia do spółdzielni konieczne jest złożenie deklaracji członkowskiej. Jeżeli złoży ją osoba dotknięta wymienionymi wyżej zaburzeniami - to oświadczenie może być zakwestionowane jako nieważne.

Prawo cywilne przewiduje szczególne unormowanie wobec osób ubezwłasnowolnionych w zakresie przedawnienia tzn. terminu, po upływie którego ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie majątkowe nie ma już obowiązku jego zaspokojenia.

- Bieg przedawnienia nie rozpoczyna się a rozpoczęty ulega zawieszeniu co do roszczeń, które przysługują osobom ubezwłasnowolnionym przeciwko osobom sprawującym opiekę lub kuratelę na czas sprawowania przez te osoby opieki lub kurateli (art. 121 kodeksu cywilnego).

Oznacza to, że czas, w którym osoba ubezwłasnowolniona pozostaje pod opieką lub kuratelą, a więc jest zależna od opiekuna lub kuratora nie jest zaliczany do okresu, po którym osoba ubezwłasnowolniona sama lub przez przedstawiciela nie może już dochodzić swoich żądań od tegoż opiekuna lub kuratora.

Na przykład: opiekunem ubezwłasnowolnionego jest jego brat. Po śmierci rodziców brat nie przeprowadził postępowania spadkowego. Sam sprzedał należącą do rodziców biżuterię, a uzyskane pieniądze przeznaczył na własne potrzeby. Ubezwłasnowolnionemu przysługuje taka część tych pieniędzy, jaka część spadku przypadła na niego.

Roszczenie o zwrot tych pieniędzy przedawnia się po dziesięciu latach. Po piętnastu latach brat przestaje być opiekunem ubezwłasnowolnionego. Nowy opiekun jeszcze przez dziesięć lat ma prawo domagać się zwrotu pieniędzy od nieuczciwego brata.

- Roszczenie osoby pozostającej pod opieką o naprawienie szkody wyrządzonej nienależytym sprawowaniem opieki lub kurateli przedawnia się z upływem lat trzech od ustania opieki lub kurateli albo zwolnienia opiekuna lub kuratora (art. 164 w zw. z art. 178 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

- Przedawnienie względem osoby ubezwłasnowolnionej nie może skończyć się wcześniej, niż z upływem dwóch lat od ustanowienia dla niej opiekuna lub kuratora albo od uchylecia ubezwłasnowolnienia (art. 122 kodeksu cywilnego).
Ten przepis ma na celu ochronę osób, które mają prawo dochodzić swoich żądań od osoby ubezwłasnowolnionej. Jeżeli osoba ubezwłasnowolniona nie ma opiekuna lub kuratora - nie można wytoczyć jej procesu, bo nie ma jej kto reprezentować. Zatem okres, w którym można dochodzić roszczeń od osoby ubezwłasnowolnionej trwa jeszcze dwa lata od chwili, gdy ma ona przedstawiciela lub sama po uchyleciu ubezwłasnowolnienia może występować w swoim imieniu. Na przykład: Opiekun osoby ubezwłasnowolnionej wynajął w jej imieniu mieszkanie i mieszkał w nim razem z podopiecznym. Opiekun zmarł i po dwóch miesiącach osoba ubezwłasnowolniona znalazła się w domu opieki społecznej. Nie zapłacono właścicielowi należnego mu czynszu za mieszkanie. Formalności ze znalezieniem i powołaniem nowego opiekuna trwały półtora roku. Roszczenie o zapłatę czynszu przedawnia się po trzech latach, ale wynajmujący ma czas do żądania zapłat zaległego czynszu przez dwa lata od ustanowienia nowego opiekuna osoby ubezwłasnowolnionej.
- Roszczenia opiekuna lub kuratora o zwrot nakładów i wydatków związanych ze sprawowaniem opieki lub kurateli przedawniają się z upływem lat trzech od ustania opieki lub kurateli albo zwolnienia opiekuna lub kuratora (art. 163 w zw. z art. 178 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).
 - Opiekun osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie może żądać rozwiązania umowy darowizny dokonanej przez tę osobę przed ubezwłasnowolnieniem, jeżeli darowizna ze względu na wartość świadczenia i brak uzasadnionych pobudek jest nadmierna. Rozwiązania umowy darowizny nie można żądać po upływie dwóch lat od jej wykonania (art. 901 kodeksu cywilnego).
 - Jeżeli osoba ubezwłasnowolniona jest spadkobiercą, a jej opiekun nie złożył w przewidzianym terminie oświadczenia, czy przejmuje ewentualne długi spadkodawcy, to w świetle prawa osoba ubezwłasnowolniona przyjmuje spadek z ograniczeniem odpowiedzialności za długi spadkodawcy (art. 1015 ust.2 kodeksu cywilnego).

V. PODSUMOWANIE ROZWAŻAŃ O RODZAJACH UBEZWŁASNOWOLNIENIA

Różnice w stopniu ograniczenia swobody samodzielnego działania osób ubezwłasnowolnionych całkowicie i częściowo a także w zakresie sprawowania opieki i kurateli, obowiązkami opiekuna i kuratora oraz ich odpowiedzialnością za losy osób ubezwłasnowolnionych są, jak się wydaje, najważniejsze przy rozważaniu, jaki rodzaj ubezwłasnowolnienia byłby odpowiedni dla naszych bliskich.

Przy rozważaniach tych należy wziąć pod uwagę nie tylko przyszłość dzieci w najbliższych latach, ale także za kilkanaście lat, gdy rodzice nie będą już sprawować opieki lub kurateli. Czy lepiej, by rodzeństwo lub inni członkowie rodziny mieli wtedy status opiekuna, czy kuratora? Czy lepiej, żeby opiekun mógł zakwestionować każde niekorzystne dla podopiecznego działanie ze strony innych osób lub instytucji, czy też ważniejsze jest pozostawienie osobie niepełnosprawnej większego wpływu na swoje losy nawet, jeżeli mogłaby ona paść ofiarą oszustwa lub wyłudzenia? Ubezwłasnowolnienie częściowe daje osobie niepełnosprawnej dużo większą swobodę działania, ale też zapewnia jej dużo mniejszą ochronę.

Warto też zastanowić się, jaki jest realnie krąg spraw, w których młody człowiek się obraca i czy rzeczywiście ubezwłasnowolnienie całkowite w czymś go ograniczy.

W wypadku osób z autyzmem samodzielność, do której są przygotowywani i z której są dumni często nie przekracza bowiem swobody działania przewidzianej dla osób ubezwłasnowolnionych całkowicie.

Decyzja rodziców w tej sprawie zależy od stanu zdrowia dziecka i jego faktycznych umiejętności radzenia sobie w życiu, gdzie spotka nie tylko dobrych i życzliwych mu ludzi. Należy jednak wiedzieć, że wpływ osób występujących o ubezwłasnowolnienie swoich najbliższych na orzeczenie stopnia ubezwłasnowolnienia przez sąd jest ograniczony.

Postępowanie sądowe w tym zakresie omówione zostanie w dalszej części niniejszego opracowania. Trzeba jednak podkreślić, że sąd orzekający o rodzaju ubezwłasnowolnienia nie jest związany w tym zakresie żądaniem wniosku.

Oznacza to, że niezależnie od tego, o jaki stopień ubezwłasnowolnienia występują osoby składające wniosek - sąd orzeka o ubezwłasnowolnieniu całkowitym lub częściowym według własnego zdania w oparciu przede wszystkim o opinię biegłego psychiatry.

Z praktyki sądowej wynika, że w wypadku osób z autyzmem, upośledzeniem umysłowym i innymi całościowymi zaburzeniami rozwoju sądy orzekają w przytłaczającej większości o ubezwłasnowolnieniu całkowitym.

Na wniosek organizacji pracujących na rzecz wymienionych wyżej grup Rzecznik Praw Obywatelskich zobowiązał się do wystąpienia pod adresem sędziów orzekających w sprawach o ubezwłasnowolnienie o większą elastyczność w tym zakresie.

Biorąc jednak pod uwagę niezawisłość sędziów oraz powszechne ich przekonanie, że dopiero ubezwłasnowolnienie całkowite chroni osobę niepełnosprawną umysłowo przed ewentualnym pokrzywdzeniem trudno liczyć na widoczne zmiany w orzecznictwie.

Osobom występującym o ubezwłasnowolnienie częściowe swoich bliskich oraz samemu ubezwłasnowolnionemu przysługuje prawo odwołania od niezgodnego z ich intencjami postanowienia sądu pierwszej instancji, powinny jednak liczyć się z tym, że sąd odwoławczy utrzyma w mocy postanowienie o całkowitym ubezwłasnowolnieniu ich bliskich.

VI. POSTĘPOWANIE SĄDOWE W SPRAWACH O UBEZWŁASNOWOLNIENIE

1. Informacje ogólne

Postępowanie w sprawach o ubezwłasnowolnienie toczy się przed sądem cywilnym.

Jest postępowaniem nieprocesowym, to znaczy nie ma charakteru spornego, nie występuje w nim strona przeciwna. Nie ma oskarżonego, powoda ani pozwanego. Są tylko: wnioskodawca i uczestnicy postępowania. Nie ma istotnych powodów, żeby korzystać w nim z pomocy adwokata. Uważna lektura poniższych rozdziałów oraz w razie wątpliwości, zadawanie sądowi pytań w czasie postępowania wystarczyć powinny do pełnego zrozumienia przebiegu postępowania.

Sprawy o ubezwłasnowolnienie rozpoznawane są przez sądy okręgowe (dawniej wojewódzkie) w składzie trzech sędziów zawodowych (bez udziału ławników), właściwe dla miejsca zamieszkania osoby, która ma zostać ubezwłasnowolniona (art. 544 kodeksu postępowania cywilnego).

Sąd wszczyna postępowanie na wniosek (art. 506 kodeksu postępowania cywilnego).

Art. 545 kodeksu postępowania cywilnego wymienia osoby, które mogą złożyć wniosek o wszczęcie postępowania o ubezwłasnowolnienie.

Są to:

1) małżonek osoby, która ma być ubezwłasnowolniona (jeżeli ta osoba pozostaje w związku małżeńskim)

2) jej krewni w linii prostej i rodzeństwo - tzn. ojciec, matka, dziadek, babcia, pradziadek, prababcia, syn, córka, brat lub siostra,

3) jej przedstawiciel ustawowy - np. rodzice niepełnoletniego dziecka lub jego opiekun, gdy rodzice nie żyją lub zostali pozbawieni praw rodzicielskich.

Przypomnieć należy, że wniosek o ubezwłasnowolnienie całkowite człowieka można złożyć po ukończeniu przez niego 13 lat, zaś o ubezwłasnowolnienie częściowe już na rok przed ukończeniem przez niego 18 lat.

Krewni osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, nie mogą zgłaszać wniosku o wszczęcie postępowania, jeżeli osoba ta ma przedstawiciela ustawowego. Oczywiście jeżeli przedstawicielem ustawowym jest krewny, to może on taki wniosek złożyć.

4) Wniosek o wszczęcie postępowania o ubezwłasnowolnienie może złożyć też prokurator, gdyż jemu przysługuje prawo żądania wszczęcia postępowania w niemal każdej sprawie, jeżeli wymaga tego według jego oceny ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego (art. 7 w zw. z art. 13 § 2 kodeksu postępowania cywilnego).

Prokurator może być powiadomiony przez instytucję albo osobę, która takiego wniosku złożyć nie może, że dobro chorego osoby wymaga jego ubezwłasnowolnienia.

Np. na podstawie art. 15 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z 19 sierpnia 1994r. (Dz. U. z 1994 r., Nr 111, poz. 536 z późniejszymi zmianami) w razie stwierdzenia, że dobro osoby chorej psychicznie lub upośledzonej umysłowo wymaga jej ubezwłasnowolnienia kierownik zakładu psychicznej opieki zdrowotnej zawiadamia o tym prokuratora.

5) **Prawo wystąpienia z wnioskiem o ubezwłasnowolnienie przysługuje też osobie, której ten wniosek dotyczy. Kodeks nie wymienia jej wprost, ale w orzecznictwie przyjęto stanowisko, że prawo to wynika z przepisów ogólnych postępowania cywilnego.**

Wniosek o wszczęcie postępowania o uchylenie lub zmianę zakresu ubezwłasnowolnienia osoby już ubezwłasnowolnionej może złożyć:

- 1) opiekun lub kurator osoby ubezwłasnowolnionej czyli jej przedstawiciel ustawowy
- 2) sama osoba ubezwłasnowolniona
- 3) małżonek osoby ubezwłasnowolnionej (jeżeli ta osoba pozostaje w związku małżeńskim)
- 4) prokurator.

Sąd może również z urzędu wszcząć postępowanie w tej sprawie.

2. Uczestnicy postępowania

Uczestnikami postępowania o ubezwłasnowolnienie są z mocy samych przepisów oprócz wnioskodawcy:

- 1) osoba, której dotyczy wniosek
- 2) jej przedstawiciel ustawowy (jeżeli istnieje)
- 3) małżonek osoby, która ma być ubezwłasnowolniona (jeżeli istnieje).

prokurator

W postępowaniu bierze udział prokurator (art.509 kodeksu postępowania cywilnego). Jego udział w postępowaniu wynika z przepisów prawa, jest obowiązkowy i nie ma nic wspólnego z działalnością prokuratora w sprawach kryminalnych. Rolą prokuratora jest czuwanie, aby osoba, która ma być ubezwłasnowolniona nie została pokrzywdzona.

organizacje społeczne,

do których zadań statutowych należy ochrona praw osób niepełnosprawnych i udzielanie pomocy takim osobom lub ochrona praw człowieka.

Jest to nowy zapis, wprowadzony na mocy uchwalonej 9 maja 2007 roku nowelizacji kodeksu cywilnego.

pozostali uczestnicy

Wziąć udział w postępowaniu i zostać jego uczestnikiem może też każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania. (art. 510 kodeksu postępowania cywilnego). Aby zostać uczestnikiem należy jednak złożyć wniosek o dopuszczenie do wzięcia udziału w postępowaniu i udowodnić przed sądem, że wynik postępowania rzeczywiście dotyczy jego praw. W postępowaniu o ubezwłasnowolnienie wynik postępowania może dotyczyć wyłącznie spraw niemajątkowych, więc np. rodzinnych. Może więc zostać uczestnikiem członek najbliższej rodziny, ale nie sąsiad, który chce kupić dom należący do osoby, która ma być ubezwłasnowolniona.

Jeżeli sąd odmówi dopuszczenia do wzięcia udziału w sprawie - osoba, której odmowa dotyczy, może złożyć zażalenie do sądu drugiej instancji.

kurator

Osoba, która ma być ubezwłasnowolniona często nie jest w stanie brać pełnego i świadomego udziału w postępowaniu. Jeżeli ze względu na jej stan zdrowia stwierdzony orzeczeniem biegłego sąd uzna za niecelowe wezwanie i wysłuchanie tej osoby lub doręczenie jej pisma może tych czynności zaniechać.

W tym wypadku, w celu ochrony w toku postępowania praw osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, sąd, przed którym toczy się postępowanie ustanowi kuratora. Ustanowienie kuratora jest obowiązkowe, chyba, że osoba ta ma przedstawiciela ustawowego, który nie jest wnioskodawcą (art. 547 kodeksu postępowania cywilnego).

Sąd nie ustanawia więc kuratora np. gdy wniosek o ubezwłasnowolnienie siedemnastoletniego syna zgłasza matka, natomiast syn ma jeszcze drugiego przedstawiciela ustawowego - ojca.

Ustanowienie kuratora nie pozbawia osoby, dla której został powołany, prawa do samodzielnego wykonywania wszystkich czynności w postępowaniu sądowym łącznie z zaskarżeniem postanowienia o ubezwłasnowolnieniu. Osoba, dla której został powołany kurator ma prawo, ale nie obowiązek, stawić się na rozprawę.

doradca tymczasowy

Jeżeli ubezwłasnowolniona ma być osoba pełnoletnia (a więc nie mająca przedstawiciela ustawowego, jakim jest np. dla dziecka ojciec lub matka) sąd może, ale nie ma obowiązku - na wniosek uczestnika postępowania - np. tej osoby, jej matki, ojca, prokuratora lub z urzędu (czyli z własnej inicjatywy) ustanowić dla niej doradcę tymczasowego.

Sąd może ustanowić doradcę tymczasowego kogoś, kto ma być ubezwłasnowolniony, gdy uzna to za konieczne dla ochrony jego osoby lub mienia, a więc gdy uzna, że interesy tej osoby są w szczególny sposób zagrożone.

Nie jest to częsty wypadek w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie młodej osoby z upośledzeniem umysłowym lub autyzmem nie posiadającej majątku, pozostającej pod faktyczną opieką rodziców, którzy są uczestnikami postępowania. Omawiane przepisy dotyczą raczej osób chorych psychicznie, alkoholików itp.

Należy jednak wiedzieć, że każdy uczestnik postępowania może w każdym momencie postępowania, gdy zaistnieje nagła potrzeba, by ochronić osobę niepełnosprawną przed niekorzystnymi dla niej skutkami jej działania wystąpić z wnioskiem o ustanowienie doradcy tymczasowego. Przykładem takiej potrzeby może być sytuacja, gdy ktoś próbuje wyłudzić od osoby upośledzonej umysłowo wartościowe przedmioty będące jej własnością.

Sąd może ustanowić doradcę tymczasowego na początku postępowania, lub w czasie jego trwania (art. 548 kodeksu postępowania cywilnego).

Doradcą tymczasowym należy ustanowić przede wszystkim małżonka, krewnego lub inną osobę bliską, jeżeli nie stoi temu na przeszkodzie wzgląd na dobro osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie. Sąd może zwrócić się do organizacji społecznej do których zadań statutowych należy ochrona praw osób niepełnosprawnych i udzielanie pomocy takim osobom lub ochrona praw człowieka o wskazanie osoby, która mogłaby być ustanowiona doradcą tymczasowym.

Przed ustanowieniem doradcy tymczasowego sąd wysłucha osobę, która ma być ubezwłasnowolniona.

Postanowienie o ustanowieniu doradcy tymczasowego staje się skuteczne, to znaczy zaczyna obowiązywać z chwilą doręczenia osobie, która ma być ubezwłasnowolniona. Od tego momentu zmienia się istotnie jej sytuacja.

Osoba, dla której ustanowiono doradcę tymczasowego, ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych na równi z osobą ubezwłasnowolnioną częściowo.

Doradca tymczasowy ma takie prawa i obowiązki, jak kurator osoby ubezwłasnowolnionej częściowo (art. 549 kodeksu postępowania cywilnego).

Osoba, dla której ustanowiono doradcę tymczasowego ma jednak prawo zaskarżenia postanowień sądu, przede wszystkim zażalenia na postanowienie o ustanowieniu doradcy i złożenia apelacji od postanowienia o ubezwłasnowolnieniu.

Doradca tymczasowy przestaje pełnić swoją rolę, jeżeli:

- sąd, ogólnie rzecz biorąc, odmówi ubezwłasnowolnienia osoby, której dotyczył wniosek; albo
- na skutek ubezwłasnowolnienia tej osoby ustanowiony zostanie kurator lub opiekun (art. 550 kodeksu postępowania cywilnego).

Sąd uchyla, to znaczy odwołuje, ustanowienie doradcy tymczasowego, jeżeli

- ustala potrzeba dalszej ochrony osoby, która ma być ubezwłasnowolniona lub jej mienia

Na postanowienie sądu o powołaniu lub odwołaniu doradcy tymczasowego można złożyć zażalenie do sądu apelacyjnego (art. 551 kodeksu postępowania cywilnego).

3. Praktyczne wskazówki dotyczące postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie

Obraz przykładowego postępowania

Poniżej zamieszczono przykładowy schemat postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie. W praktyce postępowanie dotyczące osób o różnym stopniu upośledzenia, toczące się przed sądami w różnych miastach, może w szczegółach odbiegać od przedstawionego wzoru.

Wniosek składa osoba uprawniona (patrz wyżej) do sądu okręgowego w miejscu, gdzie mieszka osoba, która ma być ubezwłasnowolniona (wzór wniosku stanowi załącznik nr.1)

Do wniosku o ubezwłasnowolnienie z powodu choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego **należy dołączyć aktualne zaświadczenie lekarskie** o stanie psychicznym osoby, która ma być ubezwłasnowolniona. Kodeks cywilny znowu nie wymienia autyzmu, jako przyczyny ubezwłasnowolnienia, ale przepis ten ma zastosowanie również dla osób z autyzmem.

Nie wystarczy orzeczenie o stopniu niepełnosprawności. Niezbędne jest zaświadczenie lekarskie, w którym lekarz potwierdzi istnienie i stopień upośledzenia umysłowego, choroby psychicznej lub innych zaburzeń rozwoju. Jeśli takie zaświadczenie nie zostanie złożone, sąd zażąda go jeszcze przed zarządzeniem doręczenia wniosku innym stronom.

Zgodnie z przepisami, sąd odrzuca wniosek o ubezwłasnowolnienie, jeżeli treść wniosku lub dołączone do wniosku dokumenty nie uprawdopodobniają istnienia choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub występowania innego rodzaju zaburzeń psychicznych osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie albo w razie niezłożenia żądanego świadectwa, opinii lub zaświadczenia, chyba że złożenie takich dokumentów nie jest możliwe.

Ponadto do wniosku należy dołączyć **oryginal akt urodzenia** osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, dane dotyczące miejsca zameldowania i pobytu tej osoby, adres i telefon kontaktowy jej faktycznego opiekuna. Gdyby osoba, której dotyczy postępowanie zawarła wcześniej związek małżeński - również akt małżeństwa.

Jeżeli sąd uzna, że niezbędne są dodatkowe dokumenty wezwie wnioskodawcę do ich złożenia.

Złożenie wniosku podlega opłacie. **Opłata** ta nosi nazwę wpisu. Wpis od wniosku o ubezwłasnowolnienie wynosi 40 zł. Należy kupić w kasie sądowej znaczki sądowe (nie skarbowe!) za 40 zł i przykleić je na pierwszej stronie wniosku. Opłata wynosi 40 zł niezależnie od ilości egzemplarzy składanego wniosku.

Jeżeli osoba składająca wniosek jest w trudnej sytuacji finansowej może prosić sąd o **zwolnienie z kosztów sądowych** Składa wtedy wniosek bez opłaty i czeka na postanowienie sądu w tej sprawie.

Zwolnienia od kosztów sądowych może domagać się osoba fizyczna, która złoży oświadczenie, że nie jest w stanie ponieść ich bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Oświadczenie to powinno obejmować dokładne dane o stanie rodzinnym, majątku i dochodach poparte dowodami, np. zaświadczenie o zarobkach, niezbędnych wydatkach na rehabilitację itp. (art. 113 kodeksu postępowania cywilnego).

Obecnie obowiązuje druk sądowy - oświadczenie o stanie rodzinnym, majątkowym i dochodach - druk jest wyłożony we wszystkich sądach. Wniosek o zwolnienie z kosztów sądowych najlepiej jest zgłosić na piśmie razem z wnioskiem o wszczęcie postępowania, ale można je zgłosić również w trakcie postępowania - na piśmie lub ustnie do protokołu (wzór wniosku o ubezwłasnowolnienie wraz z wnioskiem o zwolnienie z kosztów sądowych stanowi załącznik nr 2). O wysokości innych kosztów sądowych poza wpisem będzie mowa w dalszej części opracowania.

Wniosek o wszczęcie postępowania o ubezwłasnowolnienie powinien być sporządzony w tylu **egzemplarzach**, ilu jest obowiązkowych uczestników postępowania. Wnioskodawca obowiązany jest złożyć po jednym egzemplarzu dla sądu, dla osoby, która ma być ubezwłasnowolniona, dla prokuratora, dla przedstawiciela ustawowego, jeżeli istnieje, a nie jest wnioskodawcą oraz zachować jeden egzemplarz dla siebie. Wniosek należy złożyć w biurze podawczym sądu. Na swoim egzemplarzu wnioskodawca uzyskuje potwierdzenie przyjęcia wniosku. Można też wysłać wniosek listem poleconym.

Do każdego egzemplarza wniosku dla uczestników należy dołączyć kserokopie załączników przeznaczonych dla sądu. Wyjątkiem są załączniki stanowiące dowód trudnej sytuacji finansowej dołączone do wniosku o zwolnienie z kosztów sądowych. Wystarczy dołączyć je do egzemplarza wniosku przeznaczonego dla sądu.

Zgodnie z art. 547 kodeksu postępowania cywilnego osobę, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, należy wysłuchać niezwłocznie po wszczęciu postępowania; wysłuchanie powinno odbyć się w obecności biegłego psychologa oraz - w zależności od stanu zdrowia osoby, która ma być wysłuchana - biegłego lekarza psychiatry lub neurologa.

W celu wysłuchania osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, sąd może zarządzić przymusowe sprowadzenie tej osoby na rozprawę albo wysłuchać ją przez sędziego wyznaczonego. Na postanowienie sądu o przymusowym sprowadzeniu osoby na rozprawę przysługuje zażalenie.

Niemożliwość porozumienia się z osobą, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, stwierdza się w protokole po wysłuchaniu biegłego lekarza i psychologa uczestniczących w posiedzeniu.";

Sąd po otrzymaniu wniosku **postanawia powołać biegłych**. Osoba, która ma być ubezwłasnowolniona musi być bowiem zbadana przez jednego lub więcej biegłych lekarzy psychiatrów lub neurologów, a także psychologa (art. 553 kodeksu postępowania cywilnego).

Opinia biegłego oprócz oceny stanu zdrowia psychicznego lub zaburzeń psychicznych albo rozwoju umysłowego osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, powinna zawierać umotywowaną ocenę zakresu jej zdolności do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem i prowadzenia swoich spraw, uwzględniającą postępowanie i zachowanie się tej osoby.

Kodeks przewiduje możliwość oddania osoby, która ma być ubezwłasnowolniona pod obserwację w zakładzie leczniczym, jeżeli na podstawie opinii dwóch biegłych uzna to za niezbędne (art. 554 kodeksu postępowania cywilnego). Jest to jednak środek wyjątkowy stosowany bardzo rzadko, w sytuacjach budzących poważne wątpliwości.

W odniesieniu do osób cierpiących na zaburzenia rozwoju lub upośledzonych od dzieciństwa nie jest stosowany. Sądy z reguły powołują w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie osoby z upośledzeniem umysłowym lub innymi zaburzeniami tylko jednego biegłego.

Biegły powoływany jest na koszt wnioskodawcy.

Sąd wzywa zatem wnioskodawcę do uiszczenia zaliczki na poczet kosztów powołania biegłych w wys. około 500 zł. Całkowite koszty powołania biegłych mogą być wyższe, jeżeli jego nakład pracy będzie duży.

Jeżeli wnioskodawcą złożony wniosek o zwolnienie z kosztów sądowych - sąd może:

- wydać postanowienie o zwolnieniu z kosztów sądowych i powołać biegłego na koszt Skarbu Państwa
- wydać postanowienie o częściowym zwolnieniu z kosztów sądowych i wezwać do uiszczenia tych kosztów, z których nie zwolnił
- wydać postanowienie o odmowie zwolnienia z kosztów sądowych i wezwać do uiszczenia wpisu sądowego to znaczy opłaty za złożenie wniosku oraz kosztów powołania biegłego.

W pismach skierowanych do wnioskodawców przez sąd podane są terminy, w których należy uiścić ewentualną opłatę oraz skutki przekroczenia tych terminów. Należy bardzo uważnie czytać pouczenia sądu w tej sprawie. Brak wniesienia opłaty w terminie wywołuje bowiem taki skutek, jak gdyby wniosek nie został złożony.

Na postanowienie sądu o odmowie zwolnienia z kosztów przysługuje zażalenie do sądu apelacyjnego w terminie tygodnia od doręczenia postanowienia. Szczegółowo o terminach do złożenia zażalenia będzie mowa.

Powołany przez sąd **biegły psychiatra bada osobę**, która ma być ubezwłasnowolniona i na podstawie badania wydaje opinię o stanie zdrowia tej osoby wraz z uzasadnieniem.

Wysłuchanie przez sąd osoby, która ma być ubezwłasnowolniona jest obowiązkowe. Wysłuchanie odbywa się w obecności psychologa oraz w zależności od stanu zdrowia osoby, która ma być wysłuchana jeżeli to potrzebne - w obecności biegłego lekarza psychiatry lub neurologa.

Sąd decyduje, czy osoba ta powinna stawić się na rozprawę, czy należy wysłuchać ją poza gmachem sądu (art. 556 kodeksu postępowania cywilnego).

W wypadku osób z autyzmem i upośledzonych umysłowo w stopniu umiarkowanym i znacznym - sąd z zasady decyduje o wysłuchaniu tych osób w ich naturalnym środowisku, w obecności lekarza. Jeżeli sąd wezwie taką osobę na rozprawę, a wnioskodawca będzie przekonany, że naraziłoby to tę osobę na zbyt wielki stres - może domagać się wysłuchania jej poza rozprawą.

W praktyce wysłuchanie osoby niepełnosprawnej wygląda często następująco: w wyznaczonym wcześniej terminie do jej domu przyjeżdża jeden sędzia (w ubraniu cywilnym), biegły psychiatra i protokolant. Kierowca samochodu zostaje na zewnątrz. Sędzia i lekarz psychiatra rozmawiają z osobą niepełnosprawną, na ile to możliwe i z jej rodziną. Protokolant protokuje.

W czasie tej wizyty odbywa się zarazem badanie przez biegłego, o którym mowa powyżej.

Odbywa się **rozprawa przed sądem**. Orzeczenie w sprawie ubezwłasnowolnienia może zapisać tylko po przeprowadzeniu rozprawy (art. 555 kodeksu postępowania cywilnego).

Na rozprawę wzywani są wszyscy uczestnicy postępowania. Bierze w niej udział prokurator.

Jak już była mowa wcześniej - ze względu na stan zdrowia osoby, która ma być ubezwłasnowolniona sąd może uznać za niecelowe wzywanie jej na rozprawę i doręczanie jej pism. W takim przypadku powołuje **kuratora**.

W praktyce takim kuratorem procesowym sąd ustanawia z reguły pracowników sądu. Ich obowiązkiem jest odbiór pism skierowanych do osoby mającej być ubezwłasnowolnioną, obecność na rozprawie i podejmowanie działań mających na celu obronę praw osoby, którą reprezentują.

Kuratorowi przysługuje wynagrodzenie w zależności od nakładu pracy, dla kuratora nie będącego adwokatem nie może ono przekraczać 50% wynagrodzenia adwokata w podobnej sprawie.

Sąd wyznacza wysokość wynagrodzenia kuratora, w praktyce są to kwoty rzędu 100 - 200 zł, ale w poszczególnych przypadkach mogą to być sumy wyższe.

Postępowanie dowodowe powinno ustalić przede wszystkim stan zdrowia, sytuację osobistą, zawodową i majątkową osoby, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie, rodzaj spraw wymagających prowadzenia przez tę osobę oraz sposób zaspokajania jej potrzeb życiowych.

Sąd może zobowiązać osoby pozostające we wspólnocie domowej z osobą, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie, do złożenia wykazu majątku należącego do tej osoby oraz do złożenia przyrzeczenia.

W razie potrzeby sąd wyznaczy więcej, niż jedną rozprawę. Sąd może również wezwać do złożenia dokumentów, lub oświadczeń na piśmie.

W trakcie rozprawy sąd przesłuchuje biegłego, wnioskodawcę i uczestników postępowania. Szereg pytań zadaje też prokurator.

Wnioskodawcy muszą być przygotowani na dociekliwe pytania sądu i prokuratora.

Sąd pyta, z jakich powodów wnioskodawca występuje o ubezwłasnowolnienie, jaki majątek ma osoba, która ma być ubezwłasnowolniona, jakie ma plany wnioskodawca wobec tego majątku.

Pytania mogą wydać się niesprawiedliwe lub krzywdzące dla rodzin osób niepełnosprawnych.

Sąd i prokurator mają jednak na celu wyłącznie ochronę praw osoby, która ma być ubezwłasnowolniona i sprawdzenie, czy wnioskodawca nie chce skrzywdzić tej osoby. Jest to obowiązek sądu w każdym przypadku i nie wynika ze złej oceny konkretnych rodzin.

Należy potraktować to przesłuchanie ze spokojem jako przejaw troski sądu o osoby niepełnosprawne.

Po przeprowadzeniu rozprawy sąd wydaje **postanowienie**.

W postępowaniu nieprocesowym, takim jak postępowanie w sprawach o ubezwłasnowolnienie, sąd nie wydaje wyroków, ale postanowienia.

W postanowieniu o ubezwłasnowolnieniu sąd orzeka, czy ubezwłasnowolnienie jest całkowite czy częściowe i z jakiego powodu zostaje orzeczone.

Sąd może również oddalić wniosek o ubezwłasnowolnienie. W razie oddalenia wniosku o ubezwłasnowolnienie sąd zawiadamia sąd opiekuńczy o potrzebie ustanowienia kuratora dla osoby niepełnosprawnej

W postanowieniu sąd orzeka o kosztach postępowania, kto je ponosi i w jakiej wysokości.

Sąd może zarządzić przerwę w rozprawie, udać się na naradę i po przerwie **ogłosić postanowienie**, albo może odroczyć ogłoszenie postanowienia.

Wtedy przewodniczący składu sędziowskiego informuje, że ogłoszenie postanowienia zostaje odroczone i powiadamia ustnie o terminie ogłoszenia postanowienia.

Ogłoszone postanowienie sąd uzasadni tylko na żądanie uczestnika zgłoszone w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia postanowienia. Postanowienie doręcza się tylko temu uczestnikowi, który zażądał sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. (art. 357 § 1w zw. z art. 517 kodeksu postępowania cywilnego).

Jeżeli treść postanowienia nie jest zgodna z oczekiwaniami wnioskodawcy lub uczestnika powinien on zgłosić żądanie doręczenia postanowienia z uzasadnieniem.

Na podstawie treści uzasadnienia postanowienia można podjąć decyzję o ewentualnym złożeniu apelacji.

Data otrzymania postanowienia wraz z uzasadnieniem jest bardzo ważna w wypadku złożenia apelacji.

Od postanowienia w sprawie o ubezwłasnowolnienie przysługuje **apelacja** do sądu apelacyjnego.

Prawo apelacji mają wszyscy uczestnicy postępowania, również sam ubezwłasnowolniony.

Ubezwłasnowolniony może wnieść apelację również od postanowienia w sprawie uchylenia lub zmiany ubezwłasnowolnienia, mimo że nie może wnieść w tej sprawie wniosku.

Apelację można wnieść zarówno co do orzeczenia ubezwłasnowolnienia lub odmowy ubezwłasnowolnienia, rodzaju ubezwłasnowolnienia (np. sąd orzekł całkowite, a wnioskodawca chciałby tylko częściowe) jak i co do kosztów.

Apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone postępowanie **w terminie dwutygodniowym** od doręczenia uczestnikowi wnoszącemu apelację postanowienia wraz z uzasadnieniem.

Jeżeli uczestnik ten nie zażądał uzasadnienia postanowienia w terminie tygodnia od ogłoszenia postanowienia (patrz punkt poprzedni) termin do wniesienia apelacji biegnie od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia (art. 369 w zw. z art. 518 kodeksu postępowania cywilnego) czyli w sumie trzy tygodnie.

Dla uczestnika, który zrzekł się doręczenia postanowienia na posiedzeniu sądu dwutygodniowy termin do wniesienia apelacji biegnie od dnia ogłoszenia postanowienia. Apelacja podlega opłacie w wysokości 40 zł.

Jeżeli w podanym wyżej terminie zostanie złożona apelacja - rozpocznie się postępowanie przed sądem apelacyjnym.

Jeżeli apelacja nie zostanie złożona - **postanowienie staje się prawomocne.**

Sąd z urzędu (to znaczy z własnej inicjatywy) zarządza przesłanie sądowi opiekuńczemu odpisu prawomocnego orzeczenia, którym orzekł ubezwłasnowolnienie.

Rozpoczyna się II etap postępowania:

VII. POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM OPIEKUŃCZYM W SPRAWACH Z ZAKRESU OPIEKI I KURATELI

Po otrzymaniu prawomocnego postanowienia sądu okręgowego o ubezwłasnowolnieniu sąd opiekuńczy wszczyna z urzędu (to znaczy z własnej inicjatywy) bez odrębnego wniosku, postępowanie o ustanowienie opieki.

Sądem opiekuńczym jest sąd rejonowy właściwy dla miejsca zamieszkania osoby ubezwłasnowolnionej.

Sąd wzywa osobę, która złożyła wniosek o ubezwłasnowolnienie i ewentualnie innych uczestników postępowania. Pyta wnioskodawcę, czy wyraża zgodę na objęcie opieki. Jeżeli wnioskodawca wyraża zgodę, sąd z reguły powołuje go na opiekuna. Jeżeli osoba ta nie wyraża zgody, obowiązana jest wskazać inną osobę na opiekuna (kuratora), która podejmie się tych obowiązków.

Jeżeli oboje rodziców chce zostać opiekunami, wskazane jest, aby oboje wspólnie złożyli wniosek o ubezwłasnowolnienie dziecka.

Sąd orzeka w oparciu o przepisy dotyczące kolejności osób, które mogą zostać opiekunem lub kuratorem osoby ubezwłasnowolnionej omówione na str. 4.

Każdy, kogo sąd opiekuńczy ustanowi opiekunem (kuratorom) obowiązany jest opiekę (kuratele) objąć. Z ważnych powodów sąd opiekuńczy może zwolnić od tego obowiązku.

Osoba powołana na opiekuna (kuratora) może złożyć wniosek o zwolnienie od obowiązku objęcia opieki w terminie tygodnia od doręczenia jej postanowienia o powołaniu na opiekuna (art. 592 kodeksu postępowania cywilnego).

Zwolnienie opiekuna (kuratora), który już sprawuje swoje obowiązki, zostało omówione na wcześniejszych stronach niniejszego opracowania.

Objęcie opieki następuje przez złożenie przyrzeczenia przed sądem opiekuńczym (art. 153 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego).

Przyrzeczenie to brzmi następująco: "Przyrzekam, że powierzone mi obowiązki opiekuna wykonam z całą sumiennnością i zgodnie z interesem społecznym, mając zawsze na względzie dobro osoby podlegającej mojej pieczy" (art. 590 kodeksu postępowania cywilnego).

Po złożeniu przyrzeczenia przez opiekuna sąd opiekuńczy wydaje mu zaświadczenie (art. 591 kodeksu postępowania cywilnego).

W zaświadczeniu dla kuratora sąd określa zakres jego uprawnień. Po zwolnieniu opiekuna lub kuratora albo po ustaniu opieki lub kurateli opiekun (kurator) obowiązany jest zwrócić sądowi opiekuńczemu otrzymane zaświadczenie.

Sposób sprawowania opieki i kurateli oraz nadzór sądu opiekuńczego w tym zakresie zostały omówione na wcześniejszych stronach tego opracowania. Dodać jedynie należy, że sąd może wymierzyć grzywnę osobie uchylającej się od objęcia opieki lub za niewykonywanie zarządzeń sądu (art. 598 kodeksu postępowania cywilnego).

W praktyce ma to miejsce tylko w drastycznych wypadkach. W trakcie sprawowania opieki sąd wydaje postanowienia i zarządzenia.

Na większość z tych postanowień i zarządzeń przysługuje zażalenie do sądu okręgowego. Termin do wniesienia zażalenia wynosi tydzień, początek terminu przyjmuje się według zasad omówionych na stronie poprzedniej w odniesieniu do apelacji.

Należy uważnie słuchać sędziego i czytać pouczenia w tym zakresie na pismach otrzymywanych z sądu.

Czas trwania postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie i ustanowienie opieki (kurateli) jest różny w zależności od miasta, gdzie toczy się postępowanie.

Najdłuższe jest ono w Warszawie, gdzie przed sądem okręgowym trwa kilka miesięcy. Następne tygodnie to oczekiwanie na uprawnomocnienie postanowienia o ubezwłasnowolnieniu - od dwóch do kilku w wypadku żądania uzasadnienia postanowienia.

Postępowanie przed sądem opiekuńczym trwa około miesiąca, po ok. trzech tygodniach postanowienie o ustanowieniu opiekuna (kuratora) staje się prawomocne.

Wzór wniosku o ubezwłasnowolnienie:

..... dniar.

Do Sądu Okręgowego
W
Wydział Cywilny

Wnioskodawcy:
Imię i nazwisko, zawód, adres
Uczestnicy:
1)....., uczennica, adres
2)Prokurator Okręgowy w

**WNIOSEK
o ubezwłasnowolnienie**

Wnoszę o:
ubezwłasnowolnienie całkowite / częściowe, urodzonej dnia..... w
..... córki / synazamieszkałej / go w.....

UZASADNIENIE

..... urodzona /y dnia.....jest moją córką / synem.
Dowód: odpis aktu urodzenia jest upośledzona umysłowo w stopniu
umiarkowanym od urodzenia.
Ponadto córka cierpi na autyzm, co bardzo utrudnia jej funkcjonowanie w życiu codziennym.
Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności w orzeczeniem o stopniu
niepełnosprawności z dnia..... postanowił zaliczyć moją córkę / syna do znacznego stopnia niepełnosprawności.
Dowód: orzeczenie.....z dnia.....
zaświadczenie lekarskie

Stan zdrowia córki / syna nie pozwala jej / jego kierować samodzielnie swoim postępowaniem.
Dobro wymaga jej / jego ubezwłasnowolnienia.

W tych warunkach wniosek mój jest uzasadniony.

.....
/podpis wnioskodawcy lub wnioskodawców/

Załączniki:

Odpis aktu urodzenia.....
Kserokopia orzeczenia.....
Zaświadczenie lekarskie z dn.....

Wzór wniosku o ubezwłasnowolnienie i zwolnienie od kosztów sądowych:

..... dnia r.

Do Sądu Okręgowego
W
Wydział Cywilny

Wnioskodawczyni:
Imię i nazwisko, zawód, adres
Uczestnicy:
1)....., uczennica, adres
2) Prokurator Okręgowy w

WNIOSEK
o ubezwłasnowolnienie
wraz z wnioskiem o zwolnienie z kosztów sądowych

Wnoszę o:
ubezwłasnowolnienie całkowite, urodzonej dnia..... w córki
..... zamieszkałej w.....
Ponadto wnoszę:
o zwolnienie mnie od kosztów sądowych w niniejszej sprawie.

UZASADNIENIE

..... urodzona dnia..... jest moją córką.
Dowód: odpis aktu urodzenia
..... jest upośledzona umysłowo w stopniu umiarkowanym od urodzenia.
Ponadto córka cierpi na autyzm, co bardzo utrudnia jej funkcjonowanie w życiu codziennym.
Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności w orzeczeniem o stopniu
niepełnosprawności z dnia..... postanowił zaliczyć moją córkę do znacznego stopnia niepełnosprawności.
Dowód: orzeczenie..... z dnia.....; zaświadczenie lekarskie

Stan zdrowia córki nie pozwala jej kierować samodzielnie swoim postępowaniem.
Dobro wymaga jej ubezwłasnowolnienia.

Ze względu na moją sytuację materialną nie jestem w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku utrzymania
koniecznego dla siebie i swojej rodziny.
Moje wynagrodzenie wynosi.....
Dowód: zaświadczenie o zarobkach
Sam utrzymuję rodzinę.....
Opieka nad córką..... i jej rehabilitacja pociągają za sobą dodatkowe wysokie koszty
Nie mamy innych dochodów. Nasza sytuacja finansowa jest bardzo trudna.

W tych warunkach wniosek mój jest uzasadniony.

.....
/podpisy wnioskodawcy lub wnioskodawców/

Załączniki:
Odpis aktu urodzenia.....
Kserokopia orzeczenia.....
Zaświadczenie lekarskie z dn.....
Oświadczenie o stanie rodzinnym, majątkowym i dochodach – na obowiązkowym druku, który jest wyłożony we
wszystkich sądach